

№	MUNDARIJA	Page
1.	YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI SHAROITIDA AHOLINI IJTIMOIIY HIMOYALASHNING MOLIYAVIY ZARURLIGI VA AHAMIYATI <i>Ametova Fotimajon Rozmatovna</i>	3
2.	ПРИМЕНЕНИЕ МСФО 17 В СТРАХОВОЙ СИСТЕМЕ УЗБЕКИСТАНА: ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ И ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ. АНАЛИЗ РЕЗЕРВОВ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ БАРЬЕРОВ <i>Баратова Динора Алишеровна</i>	6
3.	SUG'URTA POLISINI TANLASHDAGI MUAMMO VA AFZALLIKLAR <i>Yo'ldoshova Aziza Muzaffar qizi</i>	10
4.	O'ZBEKISTONDA "YASHIL SUG'URTA" MAHSULOTLARINI JORIY ETISH MASALALARI <i>Xasanov Farrux Ravshanovich</i>	13
5.	SUG'URTA TASHKILOTLARINING INVESTITSIYA FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Umarova Gulnora Akromovna</i>	16
6.	O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL TRANSPORT SUG'URTASINI TAKOMILLASHTIRISH <i>Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	18
7.	O'ZBEKISTONDA AVTOTRANSPORT SUG'URTASINI RIVOJLANTIRISHDA XORIJ TAJRIBASINING O'RNI <i>Yakubova Nargiz Tursunbayevna, Rustamov Sherzod Raxmataliyevich</i>	20
8.	O'ZBEKISTONDA SUG'URTA TIZIMI VA UNDAGI XAVFLAR <i>Mirzamahmudova Madina Odiljon qizi, Akbaraliyeva Diyora</i>	22
9.	ПЕРСПЕКТИВЫ И БАРЬЕРЫ РАЗВИТИЯ ИСЛАМСКОГО СТРАХОВАНИЯ (ТАКАФУЛ) В УЗБЕКИСТАНЕ <i>Мурадова Дилдора Абдусалимовна</i>	26
10.	YASHIL SUG'URTA TURLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI: ILMIY-NAZARIY VA AMALIY YONDASHUV <i>Erkaboev Yorbek Boirbekovich</i>	31
11.	MILLIY SUG'URTA BOZORIDA INFORMATSION RISKLARNI SUG'URTALASHNI TAKOMILLASHTIRISH <i>Xolbaev Azamat Yuldashovich</i>	34
12.	ПРЕИМУЩЕСТВА СТРАХОВАНИЕ И ЕГО РОЛЬ В ЭКОНОМИКЕ <i>Умарова Хуриида Олимжоновна</i>	38
13.	OLIY TA'LIM MUASSASALARINI MOLIYALASHTIRISH MANBALARINI DIVERSIFIKATSIYALASH: HOMIYLIK MABLAG'LAG'LARIDAN FOYDALANISH <i>Dildora Bohodirovna Abdusattarova</i>	42
14.	SUVEREN KREDIT REYTING AGENTLIKLARINING BAHOLASH METODOLOGIYASIDAGI KAMCHILIKLARI TAHLILI <i>Tog'ayniyazov Shohzodbek Ural o'g'li</i>	45
15.	ЗЕЛЁНЫЕ ОБЛИГАЦИИ И КРЕДИТЫ: НОВЫЙ ВЕКТОР УСТОЙЧИВОГО РОСТА УЗБЕКИСТАНА <i>Гульмухамедова Дилбар Бахтиер кизи, Каримов Комилжон Хамидович</i>	48
16.	ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА УЗБЕКИСТАНА: ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ СТРАНЫ <i>Гульмухамедова Дилбар Бахтиер кизи</i>	51

“O‘ZBEKISTON SUG‘URTA BOZORI” JURNALI TAHRIR KENGASHI A‘ZOLARI

1. Teshabayev To‘lqin Zakirovich (Kengash raisi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
2. Maqsudov Davron Sanjarxo‘jayevich (Kengash raisi o‘rinbosari, Istiqbolli loyihalar milliy agentligi direktori o‘rinbosari).
3. Azimov Rustam Sadikovich (“O‘zbekinvest” eksport-import sug‘urta kompaniyasi” AJ bosh direktori, iqtisodiyot fanlari doktori).
4. Mehmonov Sultonali Umaraliyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
5. Abdurahmonova Gulnora Qalandarovna (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
6. Sindarov Sherzod Egamberdiyevich (Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti prorektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor).
7. Zakirov Latif Xamidullayevich (Moliya vazirligi huzuridagi TKFJMS qoshidagi To‘lovlarni kafolatlash jamg‘armasi direktori).
8. Xalilov Oybek Nasirovich (O‘zbekiston sug‘urta bozori professional ishtirokchilari uyushmasi kengashi raisi).
9. Qurbonov Xayrulla Abdurasulovich (TDIU Xalqaro va milliy reytinglar bilan ishlash markazi rahbari, dots.).
10. Quldoshev Qamariddin Mansurovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, DSc, bosh muharrir).
11. Zaynalov Jahongir Rasulovich (Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Moliya” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, prof.).
12. Shennayev Xojayor Musurmanovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida mudiri, DSc, prof.).
13. Boyev Xabibullo Ismoilovich (TDIU “Sug‘urta ishi” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori).
14. Ortiqov Furqat A‘zamjonovich (“Kafil Sug‘urta” AK sug‘urta kompaniyasi direktorlar kengashi raisi).
15. Nurullayev Abdulaziz Sirojiddinovich (O‘zbekiston madaniyat va san‘at instituti professori, i.f.n. dots.).
16. Merident Randles (FSA, MAAA. Principal & Consulting Actuary. Katta maslahatchi, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative).
17. Ong Xie (FIA, FSAS. Dastur menejeri, UNDP-Milliman Global Actuarial Initiative. Olmosh: She/Her).
18. Hasanov Xayrulla Nasrullayevich (TDIU Besh tashabbus markazi rahbari, i.f.b.f.d.).
19. Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich (TDIU “Moliya bozori va sug‘urta” kafedrasida mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori).
20. Mutalova Dilorom Maxamadjanovna (TDIU “Soliqlar va soliqqa tortish” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori).
21. Imomov Hamdilla Hamdamovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida professori v.b., falsafa fanlari doktori).
22. Kenjayev Ilxom G‘iyozovich (TDIU Magistratura bo‘yicha dekan o‘rinbosari, i.f.b.f.d., dots.).
23. Yadgarov Akram Akbarovich (TDIU “Yashil iqtisodiyot” kafedrasida professori v.b., iqtisodiyot fanlari doktori).
24. Yuldashev Obiddin Toshmurzayevich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida professori v.b. i.f.d.).
25. Samadov Asqarjon Nishonovich (TDIU “Marketing” kafedrasida dotsenti, universitet Kengashi kotibi, fanlar nomzodi).
26. Baratova Dinara Alisherovna (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, t.f.n. kotib).
27. Qarshiyev Daniyar Eshpo‘latovich (TDIU “Sug‘urta” kafedrasida dotsenti, i.f.n., bosh muharrir).
28. Nomozova Qumri Isoyevna (Bank-moliya akademiyasi dotsenti, PhD).
29. Hamdamov Shoh-Jahon Raxmat o‘g‘li (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).
30. Maxmudov Samariddin Baxriddinovich (TDIU “Korporativ moliya va qimmatli qog‘ozlar” kafedrasida dotsenti, i.f.n.).

MILLIY SUG'URTA BOZORIDA INFORMATSION RISKLARNI SUG'URTALASHNI TAKOMILLASHTIRISH

Xolbaev Azamat Yuldashovich

i.f.b.f.d., dots. TDIU

e-mail: xolbayev.azamat80@gmail.com

DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol2_iss3/297

Annatsiya: Maqolada milliy sug'urta bozorida informatsion risklarni sug'urtalash mexanizmlarini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan. Jadal raqamlilashuv va kiberxavfsizlikka bo'lgan tahdidlar ortib borayotgan bir sharoitda informatsion xavfsizligini ta'minlash dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda. Shuningdek, sug'urta tizimining samaradorligi va ishonchiligi oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Innovatsion sug'urta mahsulotlarini joriy etish, xatarlarni baholash usullarini takomillashtirish hamda davlat-xususiy sheriklikka asoslangan yondashuvlarga alohida e'tibor qaratiladi. orqali sug'urta sohasida erishilishi kutilgan natijalar bayon qilingan.

Kalit so'zlar: sug'urta, kibersug'urta, moliyaviy resurs, informatsion risklar, sug'urta xizmatlari, sug'urta mukofotlari, ustav kapitali, zaxira.

Abstract: The article is devoted to the issues of improving the mechanisms of informational risk insurance in the national insurance market. In a situation of increasing rapid digitalization and threats to cyber security, ensuring the security of Informationism is becoming one of the pressing problems. Proposals and recommendations will also be developed aimed at improving the efficiency and reliability of the insurance system. Particular attention will be paid to the introduction of innovation insurance products, improvement of risk assessment methods and approaches based on public-private partnership. through the insurance industry, the expected results to be achieved are described.

Keywords: insurance, cybersecurity, financial resource, informational risks, insurance services, insurance premiums, authorized capital, reserve.

Абстрактный: Статья посвящена вопросам совершенствования механизмов страхования информационных рисков на национальном страховом рынке. В условиях растущей стремительной цифровизации и угроз кибербезопасности обеспечение информационной безопасности становится одной из актуальных проблем. Также будут разработаны предложения и рекомендации, направленные на повышение эффективности и надежности системы страхования. Особое внимание будет уделено внедрению инновационных страховых продуктов, совершенствованию методов оценки рисков и подходов, основанных на государственно-частном партнерстве. в рамках страховой отрасли описываются ожидаемые результаты, которые должны быть достигнуты..

Ключевые слова: страхование, кибербезопасность, финансовые ресурсы, информационные риски, страховые услуги, страховые взносы, уставный капитал, резерв.

Kirish (Введение /Introduction).

Jahonda raqamli iqtisodiyot sharoitida bozor ishtirokchilarining tijorat sirlari maxfiyligini yanada mustahkamlash pirovardida iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirishda, elektron tijorat transformatsiyasini iqtisodiy yo'qotishlarsiz va samarali joriy etishda, hamda bu xizmatlar iste'molchilarining huquqlarini har tomonlama iqtisodiy ta'minlashda zamonaviy sug'urta xizmatlaridan foydalanishni kengaytirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Jahon kiberxavfsizlik tadqiqotlari hisobotiga ko'ra, «2023 yilda global kibersug'urta bozori hajmi 13,78 mlrd.AQSh dollari tashkil etadi. 2029 yilga kelib mazkur ko'rsatkich 53,34 mlrd.AQSh dollariga etkazish prognoz qilinmoqda». Raqamli texnologiyalarning jamiyat va davlat faoliyatiga yanada keng kirib borishi milliy sug'urta bozorida amalada bo'lgan sug'urta xizmatlarini yanada takomillashtirish, hamda zamonviy sug'urta turlarini keng joriy etishga qo'lay imkoniyatlarni taqdim etish, sub'ektlarning raqamli va informatsion risklarda himoyalanganlik darajasini oshirish, ularga xorijiy ilg'or sug'urta xizmatlarini taqdim etish orqali informatsion risklarning salbiy ta'sirlarini kamaytirish borasida samarali moliyaviy-iqtisodiy echimlarni ishlab chiqishni taqozo etmoqda.

Jahonda sug'urta xizmatlari bozorning barqarorligini ta'minlash, risklarni baholash tizimini takomillashtirish, informatsion risklarni samarali boshqarish, taqsimotini takomillashtirish, aktuariy hisob-kitoblarni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy izlanishlarga e'tibor qaratilmoqda. Informatsion risklarni sug'urtalash samaradorligini oshirish maqsadida shartnoma oldi ekspertizada tabaqalashgan chegaraviy me'yoriy miqdorlarini belgilash, sug'urtaga qabul qilinayotgan informatsion resurslarning qiymati, xavfi va tahdidlardan

himoyalanganlik darajasi, elektron tijorat platformalari va informatsion aktivlarning xavfsizligini ta'minlash, informatsion risklar bo'yicha tariflarni differentsiatsiyalash hamda huquqiy himoya qilish xarajatlarini qoplash bo'yicha yagona ilmiy asoslangan yondashuvlar mavjud emasligi mazkur yo'nalishda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish zarurligidan dalolat bermoqda.

O'zbekistonda sug'urta bozorini zamonaviy davlatlar bozoriga tenglashtirish va uning samarali rivojlanishi ta'minlash, informatsion risklarni sug'urtalash borasida yangi sug'urta xizmatlarini taklif etish, sug'urta bozorning ko'lamini va sig'imini oshirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Mamlakatda «davlat tomonidan sug'urta tizimini qo'llab-quvvatlash ko'lamini kengaytirish va sug'urtalashning yangi mexanizmlarini amalga oshirish» vazifasi belgilangan. Sug'urta bozori oldida turgan vazifalarni ta'minlashda informatsion risklarni sug'urtalash turlariga bozorda talab yuqori bo'lgan va yangi talablarni shakllantirish borasida yangi sug'urta turlarini joriy etish yuzasidan ilmiy asoslangan taklif-tavsiyalar ishlab chiqish zarurligini belgilaydi.

Adabiyotlar tahlili (Обзор литературы / Literature review). Informatsion risklarni sug'urtalashning moliyaviy-iqtisodiy jihatlarini xorijiy iqtisodchi olimlar K.Ruan o'zining maqolasida risk tushunchasi haqida ko'plab ma'lumotlar berib o'tgan.[1] Paul Klumpes, Donatella Porri maqolasida risk tushunchasi va uni kamaytirish masalalari bo'yicha o'zlarining fikrlarini yoritib o'tgan [2], Germaniyalik olimlar R.Böhme hamda G.Schwartz o'z maqolalarida sug'urta bozorida risk tushunchasi va ularning kamaytirish yo'llari tug'risida ma'lumotlar berib o'tgan [5], Xitoylik olim H.Narang va O'zbekistonlik olim A.Sharapov o'zlarining maqolasida sug'urta bozorida Informatsion risklar sug'urtaning asosi deb

aytib o'tadi[4], Rus olimlari Ye.Baranova, I.Ivanov o'zlarining maqolasida sug'urta bozoridagi asosiy muammo bu sug'urta risklarini kamaytirish deb ma'lumot berishadi,[6] V.Nomokonov, T.Tropina o'z maqolasida infarmatsion risklarni sug'urtalash rivojlangan sug'urta bozorining asosiy omillaridan biri hisoblanadi deb atashadi,[9] S.Smimov, L.Mamaeva esa maqolasida infarmatsion risklarni sug'urtalashda sug'urta mukofotlarini hisoblash omillarini aytib o'tgan [3], V.Larionovlar tadqiqotlarida uchraydi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar: H.Sobirov, X.Shennaev, Q.Qo'ldoshev, A.Jo'raev, S.Umarov, R.Azimov maqollarida sug'urta bozorida infarmatsion risklarni hisoblash omillari hamda sug'urta bozorida sug'urta mukofotlarini hisoblash haqida aytib o'tadi [10], T.Baymurotov, I.Abduraxmonov, G.Xalikulova, I.Kenjaev, S.Sherov sug'urta bozorida infarmatsion risklarni hisoblash masalalari bo'yicha o'z fikrlarini yoritib o'tgan, [11] F.Xasanov U.Imomov maqolasida infarmatsion risklarni sug'urtalash rivojlangan sug'urta bozorida asosiy muammoli vaziyat deb fikr bildirishgan [12], G.Adilovalar ning tadqiqotlarida sug'urta sohasi va infarmatsion risklarni sug'urtalashning ayrim masalalari tadqiq etilgan.

Tadqiqot usullari (Методы исследования /Methodology). Tadqiqotni bajarish jarayonida tizimli tahlil va yondashuv, mantiqiy va tarkibiy tahlil qilish, guruhlashtirish va umumlashtirish, ekspert baholash va prognozlashtirish, o'zaro va qiyosiy taqqoslash usullaridan foydalanildi.

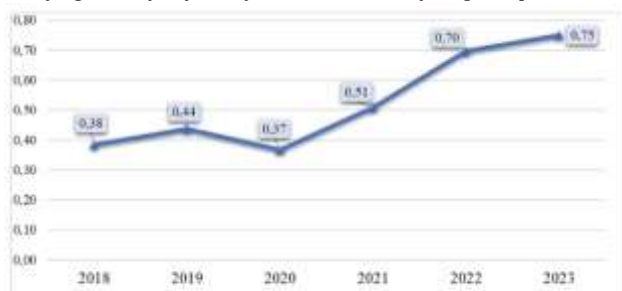
Tahlil va natijalar (Анализ и результаты /Analysis and results).

Sug'urta sohasi mamlakat iqtisodiyotining barqaror yuksalishning asosiy moliyaviy omillaridan biridir. Bu himoya tizimining rivojlanganligi to'g'ridan-to'g'ri mamlakat sub'ektlarini rivojlanishi bilan bog'liq. Ularni samarali ishlashi, faoliyat ko'rsatishi kelajakda barqaror rivojlanishi, o'z faoliyatlariga yangi infarmatsion texnologiyalarni joriy etishlari uchun samarali himoya mexanizmi sifatida namoyon bo'lishi mana bir necha yillardan beri o'z isbotini topib kelmoqda. Ularning asl iqtisodiy mohiyati bu har qanday shakldagi sub'ektning faoliyatida yuz berish mumkin bo'lgan ko'ngilsiz (iqtisodiy, moliyaviy, tabiiy ofatlar, texnogen zararlari) holat va hodisalarni bartaraf etishda samarali moliyaviy himoya vositasida ularga yordamchi bo'lishga asoslanadi.

2019 yilda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida»gi[3] Qarori mahalliy sug'urta bozorini yanadi rivojlanishi va unga yangi mahsulotlarni kiritish uchun yangi davrni boshlab berdi. Qarorda yaqin istiqbolda sug'urta sohasi ko'rsatkichlari begilab berilganligi quvonarli holatdir. Shundan kelib chiqqan holda mavjud sug'urta turlarini takomillashtirish va yangilarini rivojlantirish borasida me'yoriy-huquqiy asoslar yaratilib bormoqda. Bunda nafaqat maxsus vakolatli davlat organi balki sug'urta kompaniyalarining o'zlari ham xorijiy mamlakatlar tajribalaridan kelib chiqqan holda o'z sug'urta turtalarini takomillashtirib borishmoqda.

Quyida mazkur qaror asosida yaqin istiqbolda rejalashtirilgan ko'rsatkichlar keltirib o'tilgan. Bu ko'rsatkichlar sug'urta turlari va jami sug'urta bozori bo'yicha kamida erishilishi kerak bo'lgan kzsatkichlarni ifoda etadi. Bunlarning samarali bajarilishi ta'minlashda aynan milliy sug'urta bozorida oqsqalayotgan sug'urta turlarini rivojlantirish va yangi sug'urta turlarini joriy etish orqali amalga oshirilishi hek kimga sir emas.

Sug'urta raqamli iqtisodiyot sharoitida sub'ektlar tomonidan raqamli makonda faolroq faoliyat olib borishga undash, ularga moliyaviy motivatsiya berish, ularni noaniqlik sharoitlarida faol ish yuritishga undaydigan moliyaviy himoya tizimi sifatida maydonga chiqadi.

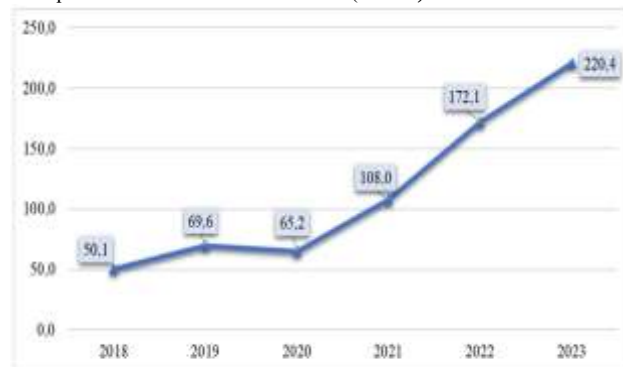
1-rasm. Sug'urta mukofotlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi, foizda¹

Mamlakatda har tomonlama xavf-xatarlarni himoya qilishning mexanizmlarning mavjudligini ko'rsatuvchi omillardan biri bu milliy

sug'urta tizimining mavjudligi va uning amal qilish asoslarning yo'lga qo'yilganligi hisoblanadi. Uni aks ettiruvchi bir nechta ko'rsatkichlar jamlanmasi mavjudir. Bunday ko'rsatkichlarga biz milliy sug'urta bozorida yig'ilgan mukofotlarning mamlakat YalM ulushini keltirishimiz mumkin. Bu ko'rsatkich rivojlangan mamlakatlarda o'rta 8-9 foizni, rivojlanayotgan mamlakatlarda 5-7 foizni tashkil etadi. Milliy sug'urta bozorimizda bu ko'rsatkich qaror bo'yicha 2022 yil yakunlari bo'yicha 0,70 foizni tashkil etgan bo'lsa, 2023 yil esa bu ko'rsatkich 0,75 foizni tashkil etgan (1-rasm).

Mamlakatimiz sug'urta sohasini rivojlantirish uni risklardan himoya qilishning samarali mexanizmiga aylantirish borasida sayyi harakatlar natijasi sug'urta mukofotlarining yalpi ichki mahsulotdagi ulushi oxirgi besh yil ichida qariyb ikki barobarga oshirishga erishildi. Lekin bu ko'rsatkich haligacham pastligicha qolmoqda. Sug'urta tizimi hali iqtisodiy sub'ektlarning risklarni boshqarishning samarali tizimiga aylangani yo'q, uning qamrovi haligacham past darajada qolmoqda.

Olib borilayotgan islohotlar natijasida sug'urta mukofotlarining aholi jon boshiga ulushi yildan-yilga o'sish tendensiyalarini namoyon etib kelmoqda. Bu ko'rsatkich orqali mamlakatda jamiyatning sug'urta institutlariga bo'lgan yondashuvni aks ettiradi. Bunda biz odatda xorijiy mamlakatlarda sug'urta rivojlanganligi aks ettiruvchi ayrim ko'rsatkichlarini keltirib o'tishimiz mumkin bo'ladi, bularga misol qilib, sug'urta madaniyatining shakllanganligi, sug'urtaning kirib borish darajasi, zararlarni adolatli va shaffof bartaraf etilishi, sug'urta mahsulotlarining narxlari, majburiy va ixtiyoriy sug'urta turlarining o'zaro nisbati, sug'urta mukofotlari va qoplamalarning zararlilik darajasi, sug'urta mukofotlarning aholi jon boshiga to'g'ri keladigan miqdorlari, aholining real daromadlari, sug'urta tariflarining miqdorlari va boshqalarni keltirib o'tishimiz mumkin (2-rasm).

2-rasm. 2018-2023 yillarda aholi jon boshiga to'g'ri keladigan sug'urta mukofotlari dinamikasi, ming so'mda²

Joriy yildagi mukofotlarning aholi jon boshiga to'g'ri keladigan ulushi so'nggi besh yilda 3,3 baravarga oshganligini ko'rishimiz mumkin. Bu albatta rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar ko'rsatkichlaridan ancha kam buni biz barcha ko'rsatkichlardan ham ko'rib ko'rishimiz mumkin bo'ladi. Lekin mamlakat iqtisodiyotning mavjud moliyaviy-iqtisodiy holati uchun bu ko'rsatkichning oxirgi yillarda bunday katta ijobiy o'sish dolzarb hisoblanadi. Shuningdek, bizgacha va biz tomonimizdan olib borilgan izlanishlardan shuni ta'kidlashimiz mumkinki, milliy sug'urta bozorimizning salohiyati hali to'raligicha ochib berilmagan, uning rivojlanishi ko'plab imkoniyatlar bor. Shuningdek, yaqin istiqbolda uning ko'rsatkichlari va ulushlari sezilarli oshishi bashorat qilinmoqda, eng asosiysi bunga erishish uchun bizda barcha shart-sharoitlar mavjud. Bularni amalga oshirish sug'urta bozorini aholi orasida keng tarqalishi va sug'urtaning ko'lamini oshib borish bilan birgalikda amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyot va moliya vazirligining tahliliy hisobotlariga ko'ra 2023 yilda mamlakatda mavjud sug'urta kompaniyalari tomonidan 8,1 trln.so'm sug'urta mukofotlari yig'ilgan (88% ixtiyoriy sug'urta, 8% hayot sug'urtasi, 8% majburiy sug'urta turlari hisobiga to'g'ri keladi). Shunga mos ravishda sug'urta koplamlari ham oldingi yilga qaraganda kamayish tendensiyasini namoyon etgan holda 2,2 trln.so'mni tashkil etdi (22% hayot sug'urtasi, 66% ixtiyoriy sug'urta, 12% majburiy sug'urta).

1-jadval
O'zbekiston sug'urta bozorining dinamik tuzilishi³

Kiritilgan yil	Sug'urta kompaniyalar soni	Sug'urta mukofotlari (mlrd. so'm)	Sug'urta kompaniyalar soni	Jamiy ustav kapitali (mlrd. so'm)
2015	30	515,5	111	420,7
2016	26	692,6	130,5	445,1
2017	27	927,4	209,9	521,6
2018	30	1635,2	460,8	543
2019	36	2313,9	813,5	755,2
2020	40	2212	732	1439,1
2021	42	3732,8	1235	1545,7
2022	41	6231,7	2596,9	1884,1
2023	38	8059,7	2022,1	2299,0
Sug'urta bozori tarkibi				
	2022 yilga	2023 yilga	O'zgarish %	
Jamiy sug'urta kompaniyalari	41	38	-7,3%	
Sug'urta kompaniyalarining jamiy ustav kapitali (mlrd. so'm)	1 884 111	2 298 572	+22,0%	
Sug'urta brokerlari soni	7	8	+14,3%	
Sug'urta aktuariylari soni	5	5	0%	
Sug'urta agentlari soni	9155	4 736	-48,3%	
Tuloklarni kafolatlash fondi	25	26	+4,0%	

1-jadvalda shuni ko'rishimiz mumkinki, sug'urta bozorida 2023 yilda sug'urta kompaniyalari sonida keskin o'zgarishlar sodir bo'lgan. Sug'urta bozori boshqa sub'ektlarida turli o'zgarishlar yuz bergan, sug'urta brokerlari va qayta sug'urta brokerlari 8 ta (o'tgan yili 7 ta), aktuariylarda o'sish tendensiyasi namoyon bo'lmagan (5 ta), sug'urta agentlari soni 4736 ta (o'tgan yili 9155) tashkil etgan. Bu sug'urta mahsulotlarini sotishda yangi sotish kanallarining paydo bo'lishi bilan izohlanadi. Sohaga yangi raqamli texnologiyalarning kerib kelishi bilan asoslash mumkin bo'ladi. Sug'urta kompaniyalarining ustav kapitalini aks ettiradigan ko'rsatkichlarning yildan yilga oshib borishi milliy sug'urta bozorida yig'iladigan sug'urta mukofotlarining milliy sug'urta kompaniyalari ixtiyorida qolayotganligidagi ham dalolat berib turibti, qolaversa bu ko'rsatkichlarning yuqori bo'lishi ularning moliyaviy barqarorligini ham aks ettiradi. Bu borada hukumatning sug'urta kompaniyalarining ustav kapitalini doimiy ravishda oshirib borishidagi siyosati o'z samarasini berib kelmoqda.

Mavjud holat va prognoz ko'rsatkichlari tahlilidan shuni qo'rishimiz mumkin, 2018 yilda sug'urta mukofotlari 1635,2 mlrd. so'mni tashkil etgan holda 2019 yilda 2313,9 so'mni tashkil etib 678,7 mlrd. so'mga oshgan. 2019 yilda butun dunyoda yuz bergan Covid-2019 lokdauni natijasida sug'urta mukofotlari 2019 yilda 2313,9 mlrd. so'mni 2020 yilda 2209,6 mlrd. so'mni tashkil etgan holda 104,3 mlrd. so'mga kamaygan. Mamlakatimizda Covid-2019 ta'siri va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish maqsadida olib borilgan sayyi-harakatlar natijasida sug'urta mukofotlarining 2021 yilda 3732,8 mlrd. so'mni tashkil etgan (o'sish 1523,2 mlrd. so'm). Pandemiyaning keyingi yillarida iqtisodiyotning barcha sohalarida yuz bergan ijobiy iqtisodiy o'sish sug'urta sohasini ham chetlab o'tmadi. Buning natijasida 2022 yilda 6231,6 mlrd. so'm sug'urta mukofotlari yig'ilishiga erishildi. Olib borilgan tahlillar natijasida 2024 yilda 11003,5 mlrd. so'm, 2025 yilda 13391,0 mlrd. so'm sug'urta mukofotlari yig'ilishi prognoz qilindi. Bunday bashorat iqtisodiyotning salohiyatli va moliya sohasida yuz berayotgan ijobiy tendensiyalarni hisobga olgan holda bashorat qilindi.

Foydalanilgan adabiyotlar (Список использованной литературы / References):

1. Kholbaev A.Yu. Information Risk Insurance: Concept and Basic Aspects // International Journal of Trend in Scientific Research and Development, Vol. 6, Issue 1, November-December 2021. – Pp.760-766.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 1 martdagi PQ-108-son "Sug'urta xizmatlari bozorini yanada rivojlantirishning kompleks chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. <https://lex.uz/ru/docs/-6824178>

Barcha sohada bo'lgani kabi iqtisodiy o'sish o'z navbatida qandaydir resurslarni jalb qilishni nazarda tutadi, bu resurslarni biz xarajatlarga tenglashtirishimiz mumkin bo'ladi. Sug'urta sohasida bunday xarajatlarni tom ma'noda sug'urta qoplamalariga qiyoslash o'rinlidir. Sug'urta mukofotlari o'sgan sari sug'urta qoplamalarining oshishi bu tabiiy iqtisodiy jarayondir.

Joriy yilda sug'urta mukofotlari ortgan bo'lsa sug'urta qoplamalari 2022 yilga nisbatan kamayish tendensiyasini namoyon etgan. Bu 2022 yilda hayot sug'urtasida jamg'arib borilgan sug'urta turlaridagi islohatlar natijasida yuz berganligini biz yuqori boblarimizda aytib o'tganmiz. Shuningdek, sug'urtaning umumiy tarmog'idagi sug'urta turlari bo'yicha sug'urta qoplamalarini to'lab berish borasida o'sishni ko'zlatishimiz mumkin bo'ladi. Shunday qilib, 2023 yilda milliy sug'urta bozori sub'ektlari (sug'urta kompaniyalari) tomonidan umumiy nisbatda 2022,0 mlrd. so'm sug'urta qoplamalari sug'urta shartnomasida ko'rsatilgan sug'urta hodisalarini yuz berishi natijasida sug'urtalanuvchilarga to'lab berilgan. Bu ko'rsatkich 2022 yilga nisbatan -22,1 foizga kamayganligini ko'rishimiz mumkin bo'ladi.

Milliy sug'urta bozorimiz barcha rivojlangan mamlakatlar kabi sug'urtata tarmoqlaridan kelib chiqib sug'urta turlari klasslarga ajratilgan. Sug'urta sohasi umumiy sug'urta sohasi (18-ta klass) va hayotni sug'urta qilish sohasiga (7-ta klass) bo'linadi, bundan kelib chiqqan holda barcha sug'urta turlari o'zlarining ayrim xususiyatlari va risklarni hisobga olgan holda klasslarga birlashtiriladi. Yuqori boblarda olib borilgan tahlillar natijasida shunday xulosa qilish mumkinki, milliy sug'urta klassifikatorida informatsion risklarni sug'urtalash bo'yicha maxsus klass mavjud emas. Milliy sug'urta bozorimizda informatsion risklarni sug'urtalash sug'urta klassifikatorining quyidagi klasslari orqali amalga oshirilib kelinmoqda, jumladan, 1-klass – Baxtsiz hodisalaridan ehtiyot shart sug'urta qilish; 8-klass – Mol-mulkni olovdan va tabiiy ofatlardan sug'urta qilish; 9-klass – Mol-mulkni zarardan sug'urta qilish; 13-klass – Umumiy fuqarolik javobgarligini sug'urta qilish; 16-klass – Boshqa moliyaviy tavakkalchiliklardan sug'urta qilish; 17-klass – Huquqiy himoya qilish bilan bog'liq xarajatlarni sug'urta qilish.

Xulosa

Mamlakatimizda informatsion risklarni sug'urtalash yo'lidagi to'siqlar qatoriga sug'urtalovchilarning bu boradagi tajribasi yo'qligi va shunga mos ravishda ularning ma'lum darajada malakasizligi kiradi. Tadqiqotlari natijasida muammolar asosan salohiyatli sug'urtalovchining IT-texnologiyalari va xavfsizligi ta'minlashning asosiy mazmun mohiyatini tushinib yetmasliklaridan kelib chiqadi. Ayrim hollarda uning asl maqsadi sug'urtalanuvchilar uchun ko'pincha tushunarsiz bo'ladi.

Hozirgi vaqtda mamlakatimizda informatsion risklarni baholashga o'ziga xos yondashuv mavjud emas va informatsion risklarni sug'urtalash bo'yicha alohida sug'urta tariflari ham mavjud emas, buning uchun sug'urtaning xavfli turlari bo'yicha odatiy metodologiya qo'llaniladi, bu bizning mamlakatimizda ushbu segmentning rivojlanishini sekinlashtiradi.

Xulosa o'rinda shuni ta'kidlash mumkinki, milliy sug'urta bozorimizda informatsion risklarni sug'urtalash sug'urta turi o'zining rivojlanish bosqichlarini boshidan kechirmoqda. Bunda nafaqat sug'urta kompaniyalari va salohiyatli sug'urtalanuvchilar balki davlat ham bir qator samarali qiziqishlarni namoyon etib kelmoqda. Bunday sharoitlarda bu sug'urta turining yaqin kelajakdagi istiqboli ijobiy holatlarni namoyon etishi to'g'risida ta'kidlashimiz mumkin bo'ladi. Lekin bu sohada qilinishi kerak bo'lgan ishlar ancha ko'pdir. Masalan informatsion risklarni sug'urtalash bo'yicha haligacha mukammal qonunchilik bazasi yaratilmagan, balki boshlang'ich davrlarda ularning ijtimoiyo yo'naltirilgan majburiy ko'rinishlarini joriy etish to'g'risida ham fikrlar yuritish o'rinli bo'ladi.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 2 avgustdagi PQ-4412-son "O'zbekiston Respublikasining sug'urta bozorini isloh qilish va uning jadal rivojlanishini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. <https://lex.uz/docs/-4459802>
4. Xolbaev A.Yu. Страхование информационных рисков (киберстрахование) // «Xalqaro moliya va hisob» ilmiy-elektron jurnali. – Toshkent, 2021. 2-son.
5. Xolbaev A.Yu. Informatsion risklarni sug'urtalash amaliyoti va muammolari (kiber sug'urta) // «Logistika va iqtisodiyot» ilmiy-elektron jurnali. – Toshkent, 2021. 3-son. – S.433-439.
6. Kenjaev I.G'. Sug'urta tashkilotlarining moliyaviy resurslarini joylashtirish samaradorligini oshirish yo'llari. I.f.f.d. PhD ilmiy darajasini olish yozilgan dissertatsiya avtoreferati. Toshkent, 2019 yil.
7. Xolbaev A.Yu. O'zbekistonda informatsion risklarni sug'urtalash amaliyotini takomillashtirish istiqbollari. I.f.f.d. PhD ilmiy darajasini olish yozilgan dissertatsiya avtoreferati. Toshkent, 2025 yil.
8. Azimov R.S. Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida risklarni sug'urtalash metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – T.: – 2022. – 86 b.
9. Baymurov T.M. O'zbekistonda sug'urta faoliyati va uni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish. I.f.n. ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati. – T.: - 2004. – 22 b.
10. Abduraxmanov I.X. Teoriya i praktika straxovaniya: Uchebnik, – T.: «Iqtisod-moliya», 2019. -696 str.
11. Xalikulova G.T. Sug'urta tizimi va uni amal qilish mexanizmini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha f.d. (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – T.: – 2019. – 62 b.
12. <http://www.napp.uz> – O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligining rasmiy sayti ma'lumotlari.